

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. L. T.

Megjelen havonként.

November. I.

Ára évenként 1 frt 15 kr.

Tartalom: Az angol közoktatásügyi törvényhozás, Felméri L.-tól. — Adalékok Erdély geológiájához, Dr. Koch Antaltól. — Adalékok a sokszoros burkonytömlők casuistikájához, Dr. Geneisich. — Tárlati jegyzék. Folytatás.

Az angol közoktatásügyi törvényhozás.¹⁾

I.

A népnek, a társadalom emez ifjabb gyermekének értelmi és erkölcsi nevelése ma a társadalmak és kormány testületek anyai és atyai gondjának egyik fő tárgya.

A népoktatás ügye az angol parlament mindkét házának szintén napirenden levő nevezetes kérdése. Mult julius hóban egy egész ülést, (a mi még nem történt) a szükségtelen iskolaszékek kérdésének meddő vitatásával töltött el. Másfelől a kormány és a társadalom, azaz egyletek és felekezetek versenyre kelve küzdenek a népnevelés ügyének előmozdításáért. A British and Foreign School Society múlt május hóban tartott hetvenegyedik évi közgyűlésén az elnöki évi jelentés szerint 1653 iskolaszék működött több mint kilenczezer választott taggal, a törvény értelmében, a közoktatásügy terjesztésén. Anglia és Wales-nak több mint tízedfél millio lakossága iskoláiban biztosította ez a társulat a biblia használatát olvasás vagy olvasás és tanítás végett. A Br. and For. School Society a felekezeti s tisztán secularis népnevelés pártja közt a közép úton jár. Mindezek mellett az angol népoktatási törvény későbbre született meg pár évvel mint a miénk. Ennek oka Angolország sajtószertű egyházi, társadalmi és alkotmányos életében rejlik, abban a hagyományos és sok tekintetben áldados habitusban, hogy a nevezetesebb reform kérdéseknél az egyesek indítják meg a mozgalmat, s a kormánytól legfentebb azt várják meg, hogy őket támogassa vagy ellenőrizze. A népnevelés kérdésénél nagy kerékkötő volt, a „vallás tanítás“ szerfölötti vitás ügye, a roppant számú felekezetek és társulatok hiányos berendezésű elemi-vasárnap- és esti iskoláinak emez achilles-sarka. Innen magyarázható a fentjelzett törvényhozási késlekedés. A kormány a parlamentre várt, a parlament a közvélemény áramlatára, a választók es a sajtó hangulatának határozott színvallására.

¹⁾ Three lectures on Education by Adolf Oppler, London, Longmans 1875.

Az angol kormány 1831-ben azzal tette meg az első lépést a népoktatás ügyének emelésére, hogy 20,000 font sterlinget szavazott meg új iskola épületekre.

De hogy ezt az első helyes lépést megtegye a kormány, arra a nemes Lord Brougham készítette elő az utat, ki 1820-ban nyújtotta be az első Education Billt s több mint tíz évi társadalmi izgatás és küzdésbe került, míg az első államsegély megszavaztatott. 1834-ben már egy alsóházi bizottság küldetik ki annak a megállapítása végett, vajon miféle eszközökkel lehetne egy népoktatási rendszert szervezni? Russel lord 1839-ben kivitte, hogy kineveztessek a „Committee of Privy Council“ és az évi államsegély 30,000 font-ra emeltessek. Minő nehézségekkel kellett küzdeni a parlamentnek és és kormánynak, mutatja az, hogy a negyvenes években Mr. Vaughan mondá: „az olvasásban semmi gyönyörűsége a szegény embernek; a könyvek teljességgel nem vigasztalják a szegény ember életét.“ Sőt 1856-ban is akadt oly parlamenti tag, ki azt mondá, hogy ha az állom nem köteles a szegény sorsúaknak munkát adni, még kevésbé köteles a szegény sorsúakat oktatásban részesíteni. 1858-ban kineveztetett az elemi oktatásügyi bizottság, melynek feje a Newcastlei herczeg volt. Működésének láttatja 1861-ben lón. midőn a közoktatásügyi tanács választmánya, illetőleg Mr. Lowe (Committee of Council for Education) elkészítette az új törvényt (New Code); ennek Forster-minister-féle átdolgozása, melyet 1870-ben fogadott el a törvényhozás mindkét háza „Revised New-Code“-nak neveztetik.

A parlament által évenként megszavazott iskola-segélyt a közoktatásügyi osztály, az u. n. „Education Departement“ kezeli. A segélyezés célja a munkás osztály gyermekeinek oktatását előmozdítani, bizonyos feltételek alatt elemi iskolákat alapítani, javadalmazni és mindkét nemű tanítóképző-intézeteket segélyezni. Minden segélyezett iskolának valamely bevett (protestáns, rom. cath. és Mózes vallású) hitfelekezettel kell kapcsolatban lenni; vagy olyannak kell lenni; melyben a világi oktatás mellett a bevett fordítású Bibliát mindennap olvassák. Az évi segélyt bizonyos megszabott időben szolgáltatják ki, de mindig csak oly intézeteknek, melyek a közoktatásügyi tanács által kinevezett kir. felügyelők (inspectors) előtt nyitva állanak. A kir. felügyelőknek, kik az egyházi testületek kihallgatása után neveztetnek ki, semmi beleszólásuk nincs az iskoláknak sem vallásos oktatásába, sem belső administrációjába: egyes egyedül arra ügyelnek, hogy eleget tesznek-e az iskolák a segélyezés szabta feltételeknek.

Az iskolának legalább is 1,200 yard (600 négyszög-öl) területen, egészséges, csöndes helyen kell lenni és a tanulók otthonjától nem nagyon távol. A főtanteremnek legalább is annyiszor 80 köbláb belső teriméjének kell lenni, a hány gyermek jár rendszeren bele. A napi iskolázás történhetik három versen: reggel, délután és este. Az az iskola, melybe napjában csak egy versen mennek a tanulók: nem kaphat segélyt. Az iskola tanvezetőjének, (manager) év végén, min-

den hat évet meghaladott oly gyermek után, a ki reggel és délután több mint 200-szor ment az iskolába és vizsgálatra áll: 8 silling javadalom jár; de ha az isk. felügyelő nincs megelégedve a tanuló olvasás-, írás- és számolásban való előmenetelével: 2 s. 8 d-t fizet büntetéspénzt a tanvezető. Minden 12 évet már elért tanuló után, a ki 24-szernél többször járt fel az esti iskolába, 5 s. jár; de ha az említett tantárgyakban gyenge, 1 s. 8 drt fizet büntetésül a tanvezető. Minden hat évesnél ifjabb gyermekért, ki a vizsgálatra feláll, heted-fél silling jár, ha törvényszabta ismereteket tanúsít.

A törvény hat kategóriát (Standard) állított fel a tanulók előmenetelének megbírálására. Az első kategória az olvasásból, az egy tagú szók olvasni tudását, az írásból, a nagy-, kis- és kézírati betűk leírását; a számvetésből az 1—20-ig terjedő számokkal az összeadást és kivonást követeli. A hatodik (a legfelsőbb kategória) a következő: olvasásban, néhány soros költemény az I. osztály könyvéből; írásban: egy csöndesen apránként lediktált mondat, az I. osztály olvasó-könyvéből; számvetésben ügyesség az alsó számmiveletekben. A „Half-Timer“-ek (félórás rendszer szerint tanulók)-nál száz iskolába menetel jogosít az említett javadalmazásra.

Az imént említett törvényhez ez az „Education Departement“ 1875-re a következő függelékkel, azaz módosítványt csatolta: a tanítók nem lehetnek az iskola-székeknek sem tagjai, sem tisztviselői. Jövőre a tanulókért fejenként járó 6 sillingből kettőt csak úgy adnak ki, ha az énekekben való előmenetel kielégítő, s az iskolai fegyelem és szervezet jó, ez utóbbi egy taláalomra tett látogatástól tétetvén függővé. A hét évesnél idősb gyermekekért az I. kategóriai ismeretekért fejenként csak 3 silling jár; másfelől a tanítón-k minden külön tantárgy tanításáért az egyes növendékek után járó 3 sill. 4-re emeltetik. A fiu-gyermekektől katonai gyakorlatok is kívántatnak. Az első kategória tantárgyaiból hét éves kora után is mindig meg lehet vizsgálni a növendéket. A tanképesítő vizsgálatok, melyek eddigelé decemberben tartattak, 1876-ban jul. 2. után eső keddre halasztatnak stb. Figyelmet érdemel e módosításban a rajz és zenére hozott szabályzat; utóbbiból megkövetelvén, hogy a tanuló egy vagy több ütenyű unisono hangmenetet zenei oktatás nélkül olvasni bírjon. Ez az ugynevezett „Solfa-ing.“

Fő-tanító (Principal teacher) csak oklevéllel képesített egyén lehet. A tanítók három osztályba soroztatnak. (a) okleveles tanítók, (b) növendék tanítók, (c) segéd tanítók. Elemi iskolákban egyedül világiak lehetnek törvényesen elismert tanítókká.

A tanképesítő okmányok négy osztályba soroztatnak. A negyedik (legalsó) osztályu oklevél kétfoku: alsó és felső, A negyedik osztályon felüli okmányt nem állítanak ki. Az okmányt felsőbb osztályúvá a jó szolgálat teszi. A tanképesítő vizsgálatok mindig felsőbb felügyelet alatt tartatnak a tanítóképző-intézetekben. A tanítójelöltek relatív képzettsége kitétetik a bizonyítványban; de ez az okmány osztályzatára semmi befolyással sincs.

A növendék-tanító, (pupil teacher) legyen az fiu- vagy leány, felügyelet, illetőleg egy fő-tanító vezetése alatt szolgál az iskolában. A növendék-tanítónak szolgálatba léptekor legalább is 13 évesnek és a fő-tanítóval egyneműnek kell lennie. Növendék-tanítójelölt csak az lehet, a ki orvosi bizonyítvány szerint testileg ép; továbbá feddhetlen jellemű, elegendő elemi ismeretei vannak és egy kezdő osztály tanítására alkalmas. Tanítva-tanulás idejük öt év, — mi alatt időnként (évenként) a felügyelő előtt vizsgálatokat kell letenni a meghatározott szabályzat szerint, s segéd-tanítók vagy képezdei növendékek válnak belőlük, A „New Code“ kimerítően tárgyalja a növendék-tanítók ügyét. A növendék-tanítónak, mint mondók, öt évi gyakorlat alatt, öt fokozatos vizsgálatot kell letenni az elemi tantárgyakból: névszerint káté, biblia, nyelvtan, latin, mathematicából, zenéből rajzból és bizonyos fokig a tanítás mesterségéből is.

Az elemi tanítók alapos és fokozatos képzésében és kiképesítésében az az érdekes, hogy az iskola felügyelőnek és a tanító vizsgálóbiztosoknak nem kell professionatus tanítóknak lenni.

A képző-intézet (Normal school) áll *a*) egy collegiumból, melynek növendékei bennlakást és ellátást nyernek; *b*) gyakorló iskolából. Ha az oktatásügyi bizottság meg van elégedve az intézet épületével, vezetésével és növendékeivel: az esetben annak segélypénz adatik. A képző intézeti felvételi vizsgálatok minden év decemberében, a tanképesítő vizsgálatok után tartatnak. A felvételi vizsgálaton azt kívánják, a mit növendék-tanítótól az ötödik év végén követeltek. A kik növendék-tanítók nem voltak, felvételök alkalmával legalább 18 éveseknek kell lenni. A növendékek vizsgálata a szerint különbözik, a mint fiuk vagy leányok, és első vagy második évesek. A képző-intézetben sikeresen töltött két év az illető növendékek bizonyítványán különösen megjegyeztetik. Ezek a negyedosztályú; de magasabb fokú (upper grade) okleveles tanítók.

A növendék-tanító rendszer, a mely Bell és Lancasterről maradt öröksége az angoloknak igen gazdaságos, mert töméntelen költségtől megkíméli az államot. Jól kezelve az elemi tanítás mechanikus részére nézve (s ki nem tudja, mily nevezetes ez a rész!) áldásos is, mert a gyermek és a még gyermekkedélyű növendék (tanító) közt meleg a sympathia. Azonban addig senkit sem volna szabad növendék-tanítói állomásra bocsátani, a míg valamelyik okleveles tanítónál nem képezte magát, föltéve, hogy az benne hivatást fedezett fel, e pályára.

A Lowe-féle „New Code“ szelleme a gazdálkodás volt; a Forster-féle „Revised New Code“ lelke a közoktatás fejlesztése. Maga Forster miniszter mondá; „első gondolatom a hatályosság; második a gazdálkodás volt.“ Azonban mindenek előtt meg kell jegyezni, hogy ez a törvény sem Skóciára, sem Irlandra nem szól, csupán csak a tulajdonképi Angliára és Walesre szorítkozik. A királyság ama részeiben részint más törvények állanak fenn, részint mások vannak

készülében. Nevezetes cikkelye a törvénynek a „Conscience clause” melynek másolatát minden iskolában kiszégezik; hogy t. i.

1) Egy iskolába járó gyermektől sem fogják megkivánni, hogy vallástanításon vagy istentiszteleten megjelenjék, vagy onnan el- távozzék,

2) A vallástanítás- vagy vallásos szertartásnak, mely az isko- lában tartatik, a tanórának vagy az elején vagy a végén, vagy ele- jén és végén kell tartatni. A rászabott és az Education Departement által helyben hagyott időt minden tanteremben ki kell írni, de a me- lyekről minden szüle — az isk. javadalmak koczkrátatása nélkül — vissza tarthatja gyermekét.

3) Az iskola ő Felsége felügyelői előtt folyvást nyitva áll, úgy azonban, hogy az említett felügyelők sem nem vizsgálnak senkit a vallásos tárgyakból, sem vizsgálni nem kötelesek.

A törvény másik záradéka az iskola-székre (School Board) vo- natkozik. Ennek pontjai a következők:

1) Csak e törvény értelmében vezetett elemi iskola lehet nyil- vános.

2) Semminemű káté, vagy felekezetre tartozó vallásos formulát nem lehet tanítani az iskolában.

Az iskola-széknek joga van a tandíjt megszabni; szegény szü- lék gyermekeinek a tandíjt egészben vagy részben elengedni.

Az iskola-székek az elemi iskolák számára vásárolhatnak tel- keket az 1845-iki erre vonatkozó nagy előnyöket nyújtó törvény ér- telmében.

Ha valamely iskolaszék meggyőzi az Educational Departemen- tet, hogy az ő kerülete valamely helységében, hol a lakosok szegény- sége miatt az iskolázás fennakadt, hasznos lenne ingyenes iskolát nyitni: ott az Educational Departement megszabta feltételek és sza- bályok szerint ingyen iskolát nyithat, es ez az u. n. Board School. Ugyan csak az isk. széknek hatalmában áll, hogy iparos-oskolát se- gélyezzen, sőt hogy az 1866-iki iparos-iskola-törvény (Industrial School. Act) értelmében az Educ. Departement segélyével nyilvános jellegű iparos-iskolát alapítson, építsen és fentartson.

Az isk.-székek tehát széles hatáskörrel vannak felruházva s az ő hatáskörükből a nemzeti elemi oktatásnak egy ága sincs kizárva. Az iskolaszék tagjait a városokban (borough) szavazat útján választják azok, a kiknek neve a polgárok (virilisek?) névsorába be van igtat- va; a nem fővárosi egyházközségekben az egyházi adót fizetők vá- lasztják. Minden szavazónak anynyi szavazata van, a hány tagból kell állni az isk.-széknek, s öszszes szavavatat adhatja akár egyre, akár többekre, Isk.-szék tagjainak csak azok választhatók, kiknek ál- talános és magasb miveltségök, és tisztességes társadalmi állásuk van.

Az isk.-szék tagjainak száma ötnél kisebb s tizenötnél nagyobb nem lehet. Egy isk.-széki tag sem fogadhat el oly fizetéssel járó ál- lomást, melyre a kinevezés az isk.-széktől vagy az általa kinevezett

egyénektől függ. A ki e törvény ellen vét, az említett állomást elveszti és egész 50 font bírságig elmarasztaltatik. Az iskola-széknek mindig jogában áll egy vagy több oly tisztviselőt kinevezni, kik úgy az elemi, mint az iparos iskolai tanköteleseket iskola látogatására kényszerítsék. E szerint a kényszer oktatás Angliában egyenesen az iskola-székektől, közvetve pedig a választó polgároktól függ.

London iskola-széke más szabályzat szerint alakúl. A tagok minden harmadik év novemberében újból választatnak. Az iskola-szék elnököt maga választ akár saját kebeléből, akár nem. A nem saját kebeléből választott elnök, ipso facto tagja lesz az iskola-széknek.

A londoni iskola-szék elnöke időnként anynyi fizetést kap, melyt nyit maga az iskola-szék az Educ. Departement beleegyezésével meg szab. Jelenlegi elnöke Sir Charles Reed M. P., nemzete közoktatásügyeért lángoló, s a különböző társadalmi osztályok nevelés-ügyét mélyen ismerő hazafi. A City School Board tagjainak száma jelenleg negyvennyolcz, — köztük néhány nő. Tisztán oktatásügyi dolgokban ugyanazok a kiváltságai és kötelességei, mint a többi iskola-székeknek. Az iskola-székek minden héten tartanak ülést.

Folméri Lajos.

(Folytatása köv.)

Adalékok Erdély geológiájához.

Dr Koch Antal egyet. ny. r. tanártól.

V. A cerithium- és congeria-rétegek elterjedéséhez Erdélyben.

Az Erdélyről eddigelé megjelent földtani térképek egyikén sincsenek még a fiatalabb harmadkori képletnek legfelső félsós- és édesvízi rétegei a tengeriektől elkülönítve, a mi nyilván azért nem történt meg, mert látszólag csekély elterjedésüknél fogva nem tulajdonítottak azoknak oly fontosságot, hogy egy átnézetes térképen külön kijelölni kelljen őket. Elterjedésükhöz egyes adatok, különösen Szeben vidékére vonatkozólag, már régebben közöltettek Aekner¹⁾ és mások által a „Hermanstädt. Verein für Naturwiss.“ közleményeiben, melyeket később Fr. R. v. Hauer „Über die Verbreitung der Inzersdorfer (Congerien-) Schichten in Oesterreich“²⁾ című értekezésében részben felhasználva összeállított. Hauer és Stache „Geologie Siebenbürgens“ munkájában a congeria-rétegek elterjedésére nézve valamivel több van már felsorolva s itt a cerithium-rétegek (szármát-emeletű) elterjedése is eléggé ki van emelve már, 1865-ben Herepey Károlytól jelentek meg egyes adatok Nagy-Enyed

¹⁾ Verhandl. d. kais. Leop. Carol. Akademie. Graz. XXIV. B. 2. 914 old. és Mittheil. des Siebenbürg. Ver. f. Naturwiss. Bd III. 6. old.

²⁾ Jahrb. d. k. k. geol. Reichsanst. 1860. XI. Bd. 9 old.